

UGYLDIGHET OG ANSVAR - HOVEDTREKK

Oversikt

1. Hva betyr «ugyldig»?
2. Ugyldighetsgrunner
3. Ugyldighetsvirkninger
4. Normer om ugyldighet?
5. Erstatningsansvar

Hva betyr «ugyldig»?

- Dagligspråk
 - Ugyldig = ikke bindende, ikke gjeldende
- Privatrettslig lovgivning
 - Avtaleloven
 - «3dje kapitel. Om ugyldige viljeserklæringer»
 - Arveloven § 61
 - «Disposisjon i testament til føremon for eit av testamentsvitna er ugyldig».
- Offentligrettslig lovgivning?

Hva betyr «ugyldig»?

- Offentligrettslig lovgivning
 - Valgloven § 13-3 «Kontroll av stortingsvalg. Ugyldig valg – omvalg»
 - «(3) Stortinget skal kjenne stortingsvalget i en kommune eller i et fylke ugyldig hvis det er begått feil som antas å ha hatt innflytelse på utfallet av valget, og som det ikke er mulig å rette.»
 - «(4) Når valget i en kommune eller i et fylke er kjent ugyldig, påbyr Stortinget omvalg.»

Hva betyr «ugyldig»?

- Rettspraksis fra forvaltningsretten
 - Rt 1990 s. 1001. «Jeg er kommet til at bygningsrådets vedtak om å nekte A byggetillatelse må kjennes ugyldig fordi bygningsrådet i strid med dagjeldende bygningslov § 95 nr. 2 annet ledd unnlot å forelegge formannskapet som veimyndighet spørsmålet om tillatelse til å benytte gang- og sykkelveien som adkomst»
 - Hva ble konsekvensene av ugyldighet?

Ugyldighet

- Hvordan systematisere svar på spørsmålene om
 - Hva skal til for at et vedtak kjennes ugyldig (ugyldighetsgrunner)?
 - Hva er virkningene av at vedtak kjennes ugyldig (ugyldighetsvirkninger)?
- Litteraturen systematiserer ugyldighetsgrunner på ulike måter
 - Eckhoff/Smith: Systematisering etter arten av feil som leder til ugyldighet
 - Graver: Systematisering etter u/gyldighetsnormer

2. Ugyldighetsgrunner

- 2.1 Rettslige og faktiske feil
 - Rettslige eller faktiske feil som nødvendige betingelser for ugyldighet
 - Hvilke rettslige feil er aktuelle?
 - Reglene for forvaltningens virksomhet omfatter
 - » Hvem som kan treffe avgjørelser
 - » Hvordan de må gå frem for å treffe avgjørelser
 - » Hva det kan treffes avgjørelser om
 - Hvilke faktiske feil er aktuelle
 - Rettsfakta
 - Skjønnsfakta
 - Rettslige eller faktiske feil er ikke tilstrekkelig betingelse for ugyldighet.
 - Ikke alle rettslige eller faktiske feil fører til ugyldighet

- 2.3 Innholdsmangler

- Foreligger når forvaltningen ikke har kompetanse til å treffe vedtak med et bestemt innhold
 - Kontrollspørsmål for å avklare om kompetanse foreligger og om rekkevidden er tilstrekkelig:
 - Hvilket kompetansegrunnlag er nødvendig for å treffe vedtak med det aktuelle innhold?
 - Er hjemmel i lov nødvendig?
 - Er det noen relevant lovhjemmel?
 - Er lovhjemmelen tilstrekkelig?
 - Er det regler som begrenser kompetansen?
 - Er ulovfestet regler om skjønnsmessige vedtaksinnhold overholdt (grovt urimelig, diskriminerende osv.) ?
- Brudd på plikter er ikke kompetansemangel
- Når grensene for materiell kompetanse er overskredet foreligger det feil i avgjørelsens innhold
- Innholdsmangler fører nesten alltid til ugyldighet

- 2.4 Tilblivelsesmangler
 - 2.4.1 Oversikt
 - Personelle kompetansemangler
 - Prosessuelle mangler
 - Skjønnsmangler

– 2.4.2 Personelle kompetansemangler

- Forvaltningen har kompetanse, men vedtak er truffet av feil organ
- Utgangspunktet: feilen må ha kunnet øve innflytelse på avgjørelsens innhold for å lede til ugyldighet
- Typetilfeller ved vedtak som er truffet av et organ som er:
 - Overordnet det kompetente organ: høy terskel for ugyldighet
 - Sideordnet det kompetente organ: noe lavere terskel for ugyldighet
 - Underordnet organ: lav terskel for ugyldighet

– 2.4.3 Prosessuelle mangler

- Formålet med saksbehandlingsregler: sikre riktige avgjørelser
- Om avgjørelsen har blitt riktig, selv om saksbehandlingsreglene ikke er fulgt, kan det være grunn til å se bort fra feilen ved vurdering av gyldighet
- Rettspraksis før forvaltningsloven:
 - Tilsidesettelse av en saksbehandlingsregel er ikke tillagt virkning med mindre feilen har hatt reell betydning for vedtakets innhold (forvaltningskomiteen, side 298)

Forvaltningslovens gyldighetsregel:

- Fvl § 41: «Er reglene om behandlingsmåten i denne lov eller forskrifter gitt i medhold av loven ikke overholdt ved behandlingen av en sak som gjelder enkeltvedtak, er vedtaket likevel gyldig når det er grunn til å regne med at feilen ikke kan ha virket bestemmende på vedtakets innhold.»
- Unntaksregel, som ikke kan tolkes antitetisk

Ugyldighet – ulovfestet hovedregel

- Vedtaket kan bli ugyldig om feil har virket inn på avgjørelsen
 - Hvor mye skal til for at en feil skal ha virket inn?
 - Sannsynlighetsvurdering - tilstrekkelig at feilen «kan ha virket inn»
 - Rt. 1963 s. 1288: «Som vanlig i forvaltningsretten må det kreves at de feil det er tale om, kan ha virket inn på den avgjørelse som er truffet til skade for den som angriper avgjørelsen.»
- Dersom feilen kan ha virket inn på vedtakets innhold må det foretas en helhetsvurdering
 - I helhetsvurderingen er det relevant å se på feilens art, antall feil, hvor inngripende vedtak det er tale om, tiden som har gått
 - Høy terskel for å kjenne lovbundne avgjørelser ugyldige på grunn av saksbehandlingsfeil, lavere terskel for diskresjonære avgjørelser.
- Noen typetilfeller etter arten av feil:
 - inhabilitet,
 - manglende opplysning eller utredning av saken
 - manglende varsling eller innsyn,
 - manglende begrunnelse,
 - begrunnelse som indisium på andre feil

Noen særspørsmål:

- Særlig lovregulering av saksbehandlingsfeil ved enkeltvedtak
 - Eks ugyldighet ved vigsel, se ekteskapslovens § 16 jf § 11
- Forskrifter
 - Faller utenfor anvendelsesområde til § 41
 - Men også ved forskrifter må utgangspunktet være at man legger avgjørende vekt på om feil kan ha hatt betydning for innholdet

– 2.4.4 Skjønnsmangler

- Utenforliggende hensyn, vilkårlighet, feil fakta, uforsvarlige prognoser mv.
- Utgangspunkt: feil i faktiske eller rettslige premisser for skjønnnet antas å føre til ugyldighet bare hvis de kan ha virket inn på avgjørelsens innhold, se blant annet Rt 1965 side 712 (Georges).
- Presiseringer
 - Noen feil påvirker alltid innholdet: terningkast
 - Kollegiale organ hvor bare noen har tatt utenforliggende hensyn?
 - Teoretisk mulighet ikke nok
 - Vurdering av vesentlighet ved feil er sentralt
 - Har feilen ført til unnlattelse av å bruke skjønn?
 - Ugyldighet til gunst og ugunst?
- Særlig om feil forutsetninger for skjønnnet ved fastsettelse av forskrifter
- Brudd på plikter

- Oppsummering
 - Innholdsmangler
 - Tilblivelsesmangler
 - Personelle kompetansemangler
 - Prosessuelle mangler
 - Skjønnsmangler

Nærmere om systematisering av ugyldighetsgrunner

- Typer av feil (Echoff&Smith)
 - Innholdsmangler
 - Tilblivelsesmangler

- Typer av u/gyldighetsnormer (Eng, Graver)
 - Hjemmelsnormer
 - Utøvelsesnormer
 - Utviklingsnormer

Eng og Graver: Normer om u/gyldighet

- Det normteoretiske perspektiv
 - Hva er en gyldig normfastsettelse (lov, dom, vedtak) ?
 - Er det en generell struktur i juristers drøftelser av om lov, dom eller vedtak er gyldig?
 - Er det generelle normer om hvilke forhold som fører til gyldige eller ugyldige normer?
 - U/gyldighetsnormer som referer til kompetanse
 - «hjemmelsnormer»
 - U/gyldighetsnormer som referer til utøvelse av kompetanse
 - «utøvelsesnormer»
 - U/gyldighetsnormer som referer til utviklingen i tiden etter kompetanseutøvelsen
 - «utviklingsnormer»

Typen av u/gyldighetsnormer

(Eng, Graver)

Typen av feil

(Eckhoff&Smith)

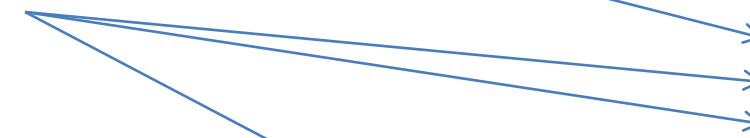
HJEMMELSNORMER

INNHOLDSMANGLER

- FORELIGGER IKKE NØDVENDIG KOMPETANSE
- KOMPETANSEN ER IKKE TILSTREKKELIG

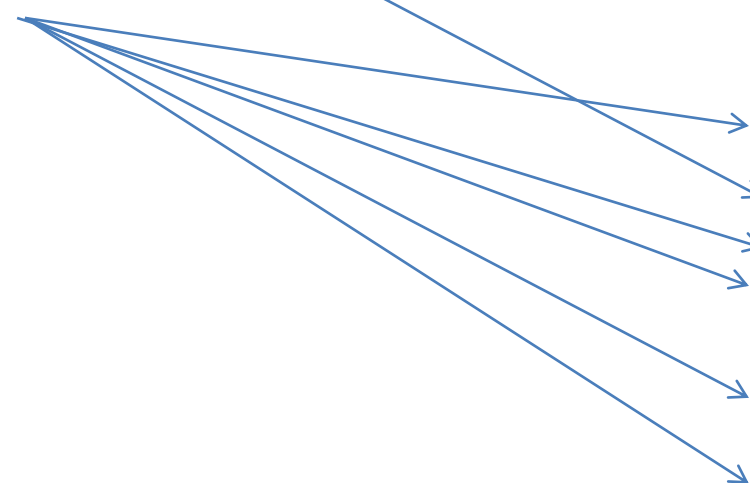
UTØVELSESNORMER

TILBLIVELSESMANGLER

- AVGJØRELSEN ER IKKE TRUFFET AV KOMPETENT ORGAN
- FEIL I SAKSBEHANDLINGEN
- SKJØNNSMANGLER

UTVIKLINGSNORMER

OMSTENDIGHETER SOM INNEBÆRER AT TILBLIVELSESMANGLER IKKE FØRER TIL UGYLDIGHET SELV OM FEILEN HAR PÅVRIKET AVGJØRELSEN

- AVGJØRELSE TIL GUNST FOR ÉN SOM HAR INNRETTET SEG I GOD TRO OG IKKE TIL SKADE FOR ANDRE
- PARTEN ER Å BEBREIDE FOR FEIL FAKTUM
- AVGJØRELSE TIL GUNST FOR NOEN OG TIL SKADE FOR ANDRE
- LENGRE TID FRA AVGJØRELSESTIDSPUNKT FØRER TIL HØYERE TERSKEL FOR UGYLDIGHET

FEIL SOM KAN RATIHABERES ELLER REAPRERES

FEIL VED AVGJØRELSESEN SOM IKKE KAN ANGRIPES

3. Ugyldighetsvirkninger

- Hel eller delvis ugyldighet?
- Bortfaller rettsvirkningene av ugyldige vedtaket av seg selv (nulliteter) eller må vedtaket kjennes ugyldig før rettsvirkningene bortfaller (angripelige vedtak)?
 - Ugyldige vedtak om påbud og forbud er som hovedregel nulliteter
 - Ugyldige vedtak om tillatelser og fritakelser er som hovedregel angripelige
 - Omgjøring av ugyldige og angripelige vedtak
 - Ratihabisjon
 - Ugyldige vedtak kan opprettholdes, tross ugyldighet – forutsatt at kompetanse foreligger
 - Hensynet til parten
 - Virkning ex tunc (tilbakevirkning)
 - Virkning av ugyldig forskrift
- Erstatningsansvar

4. Særlige om erstatningsansvar ved ugyldige vedtak

- Ugyldighet er ikke tilstrekkelig for til å idømme erstatning
- I tillegg må alminnelige vilkår for erstatning foreligge
 - Ansvarsgrunnlag
 - Årsakssammenheng
 - Økonomisk tap
- Subjektivt eller objektivt ansvar
 - Ugyldige vedtak er pr definisjon alltid rettsstridige og oppfyller derved et grunnleggende vilkår for culpa-ansvar
 - Ulike syn, men neppe stor forskjell i praksis
 - Ansvar ved unnskyldelig feiltolkning av rettsregler?
 - Hvem er nærmest til å bære tapet? Det offentlige eller parten som rammes av feilen?
 - Forskjell på staten og andre offentlige organer
 - Ansvar ved unnskyldelige saksbehandlingsfeil?
 - Normalt nok å drøfte ugyldighet og tap (altså objektivt ansvar)
- Hvem er ansvarlig?
 - Organets formål, med mindre særlig regulering
- Særlig om EØS-rettslig ansvar

Oppsummering

Betingelser (Ugyldighetsgrunner)

Materielle kompetansemangler

Personelle kompetansemangler

Saksbehandlingsfeil

Feil i faktum

Mangelfulle overveielser (bl.a. utenforliggende hensyn)

Ugyldighet

Følger

Dom for ugyldighet

Forvaltningsmessig omgjøring av vedtak

Ikke plikt (eller ikke rett) til å rette seg etter vedtak

Krav på erstatning

Krav på å få gjenopprettet den tidligere tilstand

VII. Avslutning

- Formålet med forelesningene
- Evaluering
- Kurs og PBL
- Alminnelig forvaltningsrett og forholdet til andre fag – fremover og bakover på studiet

Takk for oppmerksomheten!